

«ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ»

Τῶν ΜΑΡΣΕΛ ΠΑΝΙΟΛ
καὶ ΠΩΛ ΝΙΒΟΥΑ

(ΘΕΑΤΡΟΝ «ΑΛΦΑ»)

Παίχθηκε καὶ παλαιότερα, ἀπὸ τὸ 1926 κ' ἐδῶθε, σὲ ἀθηναϊκὰ (καὶ σ' ἐπαρχιακὰ εἶμαι βέβαιος) θέατρα τὸ ἔργο τῶν δύο Γάλλων συγγραφέων, που παρουσίασε ὁ θίασος Δημ. Μυράτ. Τὸ ἔργο εἶναι καθαρὰ σατυρικό. Ὁ Μαρσέλ Πανιόλ, ὁ γνωστότατος κωμωδιογράφος καὶ ἀκαδημαϊκὸς καὶ ὁ Πῶλ Νιβουά θέλησαν νὰ διακωμωδήσουν — καὶ νὰ καυτηριάσουν συγχρόνως — τοὺς πολεμοκαπήλους (τοὺς δικούς τους οἱ δύο συγγραφεῖς τοὺς ἔχουν τοποθετήσει στὴν ἀμέσως μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον περίοδο), ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐκμεταλλεύονται τὶς εὐκαιρίες ποὺ προσφέρει στοὺς ἀσυνείδητους, σὲ πάμπολλα αἰσχρὰ ὑποκείμενα, ὁ πόλεμος, ποὺ προσφέρουν τὰ θύματα, ἡρωικὰ ἢ ὄχι τοῦ πολέμου, γιὰ ν' ἀποκτήσουν χρήματα, ἀξιώματα, δύναμη. Ἡρώας δὲν εἶναι στὴν προκείμενη περίπτωση, κάθε ἄλλο, τὸ θῦμα, ὁ λοχίας Ἑρρίκος Μπασλέ, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν «δόξα» τοῦ τρεῖς πολεμοκαπήλοι, ἓνας κυνικὸς ἀπατεώνας, ὁ Μπερλυρώ, ἓνας «ἄκαπνος» ἀξιώματικὸς, ὁ συνταγματάρχης Μπλανκάρ, καὶ ἓνας ὁμοιοποιοῦ δημοσιογράφος, ὁ Ρισμπόν, γιὰ ν' ἀντλήσουν λογιῶν λογιῶν ὀφέλη. Σκοτώθηκε ὁμως στὸν πόλεμον (σύμφωνά μὲ τὰ ἐπίσημα ἀνακοινωθέντα, ἐνῶ, ὅπως βλέπουμε ἀργότερα, δὲν ἔχει σκοτωθῇ, ἔχει ἀπλῶς τραυματισθῇ) καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετό, στὴν ἐπαρχιακὴ πόλιν ὅπου ξετυλίγεται τὸ ἔργο (ὁ πρόλογος καὶ οἱ τρεῖς πρῶτες πράξεις τοῦ) γιὰ νὰ δημιουργηθῇ, ὅπως συμβαίνει συχνὰ σὲ τέτοιες περιστάσεις, μιὰ αἵγλη γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του. Τὴν αἵγλη αὐτὴ «ἐμπορεύονται» οἱ τρεῖς πολεμοκαπήλοι, παρασύροντας καὶ τὸν ἀδύνατον καὶ ποὺ τὸν τρώει ἓνα συμπλεγμα κατωτερότητας, Μπασλέ, (εἶναι ἓνας παραγκωνισμένος νομαρχιακὸς ὑπάλληλός) καὶ προβάλλοντάς αὐτὸν (ποὺ ὁ «ἡρωικὸς» θάνατος τοῦ γιοῦ του τὸν ἔχει βγάλει μονομιᾶς ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, τὸν ἔχει κάνει ἄνθρωπον τῆς ἡμέρας) γιὰ νὰ πετύχουν ὅ,τι ἐπιδιώκουν μὲ λύσσα. Ὅπως καὶ τὸ πετυχαίνουν πράγματι. Τὸ κόμμα τους, τῶν ριζοσπαστῶν ἐθνικιστῶν, ποὺ ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ τοπικοῦ συνδυασμοῦ ἔχουν βάλει τὸν «ἀδιάβλητον» Μπασλέ, νικᾷ στὶς ἐκλογές, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν νίκη αὐτὴ (καὶ ἐνῶ ἔχει γυρίσει ὁ «ἡρωικὸς» λοχίας, ἔξη χρόνια μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, δὲν κάνει ὁμως δημόσια ἐμφάνιση, ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται σκοτωμένος) ὁ πατέρας τοῦ «ἡρώα» καὶ ὁ Μπερλυρώ, ποὺ τὸν ἔχουν, ἐν τῷ μεταξῷ, ἐκλέξει δήμαρχο οἱ συμπολίτες του, γίνονται ὑπουργοί. Ὁ «ἡρώας» (ποὺ εἶχε πάθει ἀμνησία, καὶ μόλις γιαντρεῦτηκε — ὄχι ἐντελῶς — δραπέτευσε ἀπὸ τὸ γαλλικὸ ἀσυλὸ ὅπου ἦταν κλεισμένος) τὰ βλέπει ὅλ' αὐτά, ὑποφέρει (ἐξῆλθον ἀπὸ τ' ἄλλα, ἔχει κ' ἡ γυναῖκα του ξαναπαντρευτὴ κ' ἔχει, ἀπὸ τὸ νέο της γάμο, ἓνα ἀγοράκι), ἀγανακτεῖ, διαμαρτύρεται, ζητεῖ νὰ συνεχίσει «τὴ ζωὴ του ὡς Ἑρρίκος Μπασλέ, νὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι ὁ Ἑρρίκος Μπασλέ, στὸ τέλος ὁμως ὑποχωρεῖ στὴ δύναμη τῶν ὀργανωμένων συμφερόντων τῶν πολεμοκαπήλων, καὶ στὴ φιλοδοξία τοῦ πατέρα του, γέννημα τοῦ «συμπλεγματος» του, ποὺ ἔχει καταντήσει σωστὸ παραλήρημα μεγαλομανίας καὶ ποὺ γιὰ νὰ τὴν ικανοποιήσει καταχρεώθηκε. Ὁ Ἑρρίκος Μπασλέ θὰ συνεχίσει τὴ ζωὴ του, ὡς γενικὸς γραμματέας ἑνὸς ὑπουργείου, ἀλλὰ καὶ μ' ἄλλο ὄνομα. Δὲν ἔχει, θέβαια, γιὰ ἓνα σημερινὸ θεατὴ τὴν ἀμεσότητα ποὺ εἶχε γιὰ τὸν θεατὴ τῆς ἐποχῆς ὅπου γράφτηκε, τὸ ἔργο τῶν Πανιόλ καὶ Νιβουά. Ξεθύμανε λίγο ἡ ἀγανάκτηση ποὺ προκαλοῦσαν στοὺς δύο παγκόσμιους πολέμους (καὶ ποὺ προκαλοῦν σὲ κάθε πόλεμον) «οἱ ἔμποροι τῆς δόξας». Ὡστόσο, ἡ σάτυρα τῶν δύο Γάλλων συγγραφέων, διατηρεῖ, κάτω ἀπὸ τὸν ἀνάλαφρον τόνον της, τὴν καυστικότητα της καὶ δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι ἐπὶκαιρὴ (πάντα ὑπάρχουν ἐκμεταλλευτὲς τῶν ὀσίων καὶ τῶν ἱερῶν) καὶ νὰ μᾶς εὐχαριστεῖ, γιὰτι πάντα ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ξεσκεπάζουν (καὶ τοὺς μαστιγώνουν, ἔστω καὶ ὄχι πολὺ ὀδυνηρά) κάνουν ἔργο θεάρεστο, χρησιμώτατο, — μᾶς ικανοποιοῦν. Ὁχι ὁμως μόνον ὡς σάτυρα, ἀλλὰ καὶ ὡς θεατρικόν, γενικὰ, ἔργο ἔχουν πάντα ἀξία «Οἱ ἔμποροι τῆς δόξας». Ἡ σύνθεσή τους εἶναι ἐπιδέξια, δὲν παρουσιάζει κενά, πτώσεις, μερικές σκηνές — ἐκείνη ὅπου ἡ ξαδέρφη καὶ ἔπειτα δευτέρη σύζυγος τοῦ Ἑρρίκου, Ὑθόννη Μπασλέ, μιλεῖ γιὰ τὴν βαθύτερη ὑπόσταση, τὴν ἀληθινὴ, τὴν «καθημερινή», τοῦ ξαδέρφου της, οἱ σκηνές ὅπου ἐμφανίζεται ὁ σεμνὸς, τίμιος, ἀξιοπρεπὴς Γκραντέλ — μᾶς μεταδίδουν μὲ τὸν χαμηλὸ, ἐσώτερον τόνον τους, μιὰ γνήσια συγκίνηση, τὰ πρόσωπα, τέλος, μ' ὅλο ποὺ τοὺς λείπουν οἱ ἀποχρώσεις, μ' ὅλο ποὺ τὰ περισσότερα μᾶς δείχνουν μόνον τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ τὰ κωμικά ἔχουν κάπως γυμνά, ἀσηματικά χαραχθεῖ, δὲ χονδρὰ, ἀκατάστατα, παίρνουν διαστάσεις προσώπων θεατρικῶν. Δημ. Μυράτ ἔδωσε στὸ ἔργο τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ τοῦ ταιριάζουν καὶ ὑποδύεται ἐπιτυχημένα, κεφάλτα, τὸ ρόλο τοῦ κυνικοῦ, τέλεια ἀφιλότιμου, μεγαλοκατεργάρη Μπερλυρώ. Ἐπιτυχημένα ἐνσαρκώνει καὶ ὁ Γιάννης Ἀργύρης, τὸν λιγάκι ἀπιαστον, ὄχι ἐντελῶς ψυχολογικὰ πειστικόν, πατέρα Μπασλέ. Ὁ Βάσος Ἀνδρονίδης ἀποδίδει λιτά, μὲ σωστοὺς τόνους, τὸ πιὸ συμπαθητικὸ ἴσως πρόσωπο τοῦ ἔργου, τὸν Γκραντέλ. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Κρινιώ Παπᾶ τὴν Λουίζα Μπασλέ, τὴ μητέρα τοῦ «ἡρώα», μόνον ποὺ θᾶπρεπε, νομίζω, νὰ μεταφέρει μιὰ στάλα λιγώτερο αὐτούσια τὴν ἐξωθεατρικὴ φυσικότητα στὴ σκηνή. Ἡ φυσικότητα, ὅς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ θυμίσω, τοῦ θεάτρου, δὲν εἶναι ἡ φυσικότητα τῆς «ζωῆς» ὅσο κι ἂν τὴν αἰσθήση τῆς δευτέρας αὐτῆς φιλοδοξεῖ νὰ δίνει κάθε καλὸς ἠθοποιός. Εἶναι ἡ φυσικότητα τῆς ζωῆς ἀδιόρατα προσαρμοσμένη σ' ἓνα ἰδιαίτερο ὄφος, τὸ θεατρικόν — μετασκευασμένη. Ἡ Βούλα Ζουμπουλάκη, (Ὑθόννη Μπασλέ) ἔχει τοὺς ἀερούς, τρυφεροὺς τόνους ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ ρόλος της. Ὁ Βύρων Πάλλης (Ἑρρίκος Μπασλέ), ἡ Ἄννα Μπράτσου (Πωλέτ Μπασλέ, πρώτη σύζυγος τοῦ Ἑρρίκου) καὶ οἱ ἄλλοι ἠθοποιοὶ κρατοῦν ικανοποιητικὰ τοὺς ρόλους τους. Καλαίσθητες οἱ δύο σκηνογραφίες τοῦ Γ. Ἀνεμογιάννη, καὶ θεατρικὴ ἡ μετάφραση τοῦ Πλ. Μουσαίου.

ΚΛΕΩΝ Β. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Υ.Γ.: Στὴν κριτικὴ μου γιὰ τὸν «Μισάνθρωπον» («Καθημερινή» 2 τρ., σελ. 4, παραγρ. β') στὴ φράση ποὺ ἀρχίζει μὲ τὶς λέξεις: Καὶ σὲ τοῦτο... παρελείφθησαν, ἀπὸ τυπογραφικὴ ἀδελφεία, οἱ λέξεις: ἐκπρόσωπος ὁ (Μολιέρος...).